

Supplerende materiale

Dette notat indeholder supplerende materiale til Rune Stubager, Danskernes klassebevidsthed 1954-2015: Plus ça change, plus c'est la même chose, *Politica* 49 (2).

Indhold:

1. Kodebøger anvendt til kodning af undersøgelsens åbne spørgsmål
2. Sammenhængen mellem objektive klassepositioner og klasseidentitet
3. Oplevede fælles klasseinteresser og klasses tilhørsforholdet for nærmeste venner, 2015

1. Kodebøger for åbne spørgsmål

Kodenøgle for hvordan klasseforskelle viser sig (tabel 1)

1: Klassetermer

- 1.01: Middelklasse
- 1.02: Arbejderklasse
- 1.03: Overklasse
- 1.04: Rangering i samfundet una.

2: Indkomst og rigdom

- 2.01: Indkomstforskelle
- 2.02: Skattebetaling, eller ej
- 2.03: Rigdom
- 2.04: Fattigdom/fattige/økonomisk nød
- 2.05: Økonomiske forhold una.

3: Uddannelse

- 3.01: Uddannelsesforskelle
- 3.02: Privat uddannelse
- 3.03: Folkeskole

4: Beskæftigelse

- 4.01: Forskelle i beskæftigelse
- 4.02: Karrieremuligheder
- 4.03: Arbejder/har beskæftigelse
- 4.04: Arbejdsforhold herunder pension (men ikke pension til politikere)

5: Sociale problemer

- 5.01: Arbejdsløshed
- 5.02: Førtidspension
- 5.03: Udlændinge
- 5.04: Hjemløshed
- 5.05: Sociale muligheder, sociale forhold una, (socialt udsatte, resourcesvage), levevilkår og betingelser (manglende valg ved indretning af liv).
- 5.06: Socialt bedrageri/misbrug
- 5.07: Overførelsesindkomst una.
- 5.08: Kriminalitet

6: Livsstil

- 6.01: Boligvalg
- 6.02: Privat sundhed
- 6.03: Sundhed
- 6.04: Kulturelt forbrug/kulturel sofistikation (eller mangel derpå)
- 6.05: Forbrug/livsstil i øvrigt
- 6.06: Bopæl i bestemte geografiske områder (fx forstæder, uden for byområder, specifikke regioner, ghettoer)
- 6.07: Levevis, levemåde una. (valg omkring indretning af liv)

7: Social adfærd og indflydelse

7.01: Forskelle i social interaktion (dvs. hvem man omgås, herunder netværk og 'socialt miljø')

7.02: Forskelle i, hvordan man behandles af omverdenen (men kun, hvis årsagen til den forskellige behandling ikke nævnes som noget andet, der kan kodes)

7.03: Prestige/anerkendelse i samfundet

7.04: Magt og indflydelse

8: Politiske forskelle

8.01: Forskelle i stemmeadfærd

8.02: Forskelle i holdninger/interesser

8.03: Offentlige diskurser/omtale

8.04: Politikeres adfærd (fx ifht. pension) og politiske beslutninger (herunder reformer)

9: Personlighed og adfærd

9.01: Negative personlighedstræk

9.02: Positive personlighedstræk

9.03: Dårlig adfærd (råben, svineri mv.)

9.04: Neutral adfærd

10: Familieforhold

10.01: Familiebaggrund

11: Ved ikke, andet, mv.

11.01: Der er ingen forskelle, det er gammeldags osv.

11.02: Ved ikke

12: Dataproblemer

99: Missing

999: Uforståelig/ulæselig

Kodenøgle for nævnte klasser (tabel 2), selvidentifikation (tabel 3), personer man ikke føler sig tilpas sammen med (tabel 5) og venners klasse (tabel A2):

1: Klassetermer

1.1: Overklassen: "Overklasse", "høj klasse", "superklasse", "høj klasse".

1.2: Øvre middelklasse: "Høj mellemklasse", "øvre middeklasse", "øvre middel", "høj mellemklasse", "høj middelklasse".

1.3: Middelklassen: "Middelklassen", "mellemklassen", "mellemste sociale klasse".

1.4: Lavere middelklasse: "Lavere mellemklasse", "under middelklassen", "lavere middelklasse", "nederste middelklasse".

1.5: Arbejderklassen: "Arbejderklassen"

1.6: Underklassen: "Underklassen", "lower class", "overlevelsesklassen", "pøblen", "bundklassen".

2: Indkomst

2.1: Rig/velhavende: "De rige", "velhaverne", "højindtægtsklassen", "højtlønnede"

2.2: Mellemgruppe: "Middel indkomst", "mellemindtægterne", "mellemste indkomstgruppe".

2.3: Fattig: "Lavindkomstklasse", "de fattige", "ubemidlede", "lav indkomst".

3: Uddannelse

- 3.1: Lang: "De veluddannede", "højtuddannede", "lange uddannelser", "AC-klassen".
- 3.2: Mellemlang: "Personer med mellemlange uddannelser", "mellemlange uddannelser", "bachelor-klassen".
- 3.3: Studerende: "Studerende", "unge under uddannelse", "SU-klienter".
- 3.4: Kort/ingen: "Uuddannede", "lavt uddannede".
- 3.5: Akademiker: "Akademikere", "AC-klasse".

4: Stilling

- 4.1: Direktør/leder: "Direktørklassen", "topchefer", "koncernejere", "iværksættere".
- 4.2: Håndværkere: "Faglærte arbejdere", "håndværkere", "håndværkerklassen".
- 4.3: Ufaglærte: "Ufaglærte arbejdere", "ufaglært klasse".
- 4.4: Typiske højt lønsjob: "Ingeniører", "politikere", "bankfolk", "borgmestre".
- 4.5: Adelige og royale: "Adelige", "aristokrati", "de royale", "de kongelige".
- 4.6: Arbejder uden nærmere angivelse: "Arbejdere".
- 4.7: Intellektuelle: "Meningsdannere", "åndseliten", "den talende klasse", "kreativ klasse".
- 4.8: Funktionær: "Funktionærer".
- 4.9: Offentligt ansatte: "Offentligt ansatte", "skolelærere/politifolk/reddere", "plejere/omsorgsmennesker".
- 4.10: Beskæftigelse, andet

5: Udsatte grupper

- 5.1: Arbejdsløse: "Uden arbejde", "arbejdsløse", "folk uden job", "ikke i arbejde".
- 5.2: Udlændinge: "Polakker", "udlændinge", "perkerklassen".
- 5.3: Hjemløse: "Hjemløse".
- 5.4: Pensionister/efterlønnere: "Pensionister", "Pensionister og ældre mennesker", "efterlønnere".
- 5.5: Personer på overførselsindkomst: "Kontanthjælpsmodtagere", "folk på førtidspension", "bistandsklasse", "folk på social understøttelse".
- 5.6: Socialt udsatte uden nærmere angivelse: "Sociale tabere", "socialt udsatte", "de udstødte", "udstødte".
- 5.7: Diverse udsatte: "kriminelle", "misbrugere", "handicappede", "psykisk syge".

6: Livsstil

- 6.1: Prestigefuld livsstil: "Whisky-bæltefolket", "Nordsjælland", "dem det kører for", "jetset-klassen".
- 6.2: Holdninger og værdier
- 6.3: Anderledes uden videre specifikation
- 6.4: Livsstil, andet

7: Rangering i samfundet una

- 7.1: Toppen: "Top", "eliten", "toppen".
- 7.2: Midten: "Mellem", "midten", "middel".
- 7.3: Bunden: "bund", "samfundets bund", "under".
- 7.4: Almindelige danskere uden videre specifikation: "Almindelige borgere", "normaldanskeren", "den almene befolkning".

8: Personlighedstræk

- 8.1: Negative træk
- 8.2: Positive træk
- 8.3: Negative overklassetræk
- 8.4: Negative underklassetræk

9: Ved ikke, andet, mv.

9.1: Ved ikke

9.2: Har venner i alle klasser

9.3: Har ingen venner

Kodenøgle til fælles klasseinteresser (tabel 4)

1. Økonomi

1.1. Økonomi uspecificeret

1.2. Skat

1.3. Levestandard

1.4. Bedre forhold mv. uspecificeret

1.5. Andet

2. Politik

2.1. Solidaritet, fællesskab, omsorg

2.2. Udligning

2.3. Velfungerende samfund

2.4. Samfundsmæssige, uspecificeret

2.5. Fælles holdninger, normer, værdier

2.6. Specifikke politikområder:

2.6.1. Miljø

2.6.2. Udlændinge

2.6.3. Velfærd (ældre, børn, skole, sundhed)

2.6.4. Uddannelse

2.7. Andet

3. Livsstil

3.1. Bolig

3.2. Bil

3.3. Børn, familie

3.4. Sport

3.5. Kultur

3.6. Andet

4. Arbejdsrelateret

4.1. Løn

4.2. Arbejdsforhold

4.3. Andet

5. Andet

5.1. Ved ikke

5.2. Svar uden mening

5.3. Alle har samme interesser, der er ingen forskel mv.

2. Sammenhængen mellem objektive klassepositioner og klasseidentitet

Selvom det ikke vil være naturligt at forestille sig et fuldstændigt overlap mellem objektive og subjektive positioner (således at personer i bestemte objektive positioner altid har en bestemt klassebevidsthed), vil det dog heller ikke (jf. Wright, 1997: 384) give mening at tale om eksistensen af klassebevidsthed, hvis der enten slet ikke er nogen sammenhæng mellem de objektive og subjektive niveauer, eller hvis denne sammenhæng afviger væsentligt fra, hvad man traditionelt har fundet – fx, hvis det skulle vise sig at være de højestlønnede, der identificerer sig som medlemmer af arbejderklassen. For at afdække dette aspekt af klassebevidstheden undersøges sammenhængen mellem en vifte af klasserelaterede objektive faktorer (uddannelse, beskæftigelse, indkomst og formue) og identitetsdimensionen.¹

Som forberedelse til analysen er svarene på spørgsmålet om, hvilken klasse man identificerer sig med (se tabel 3) i tabel A1 samlet i fire grupper: en høj-statusgruppe (overklassen, den øvre middelklasse, akademikere, 'toppen'), en mellem-statusgruppe (middelklassen, 'midten'), en lav-statusgruppe (arbejderklassen, underklassen, 'bunden', udsatte grupper) og en restgruppe med 'ved ikke'-svar, nægttere, og de få, der ikke kunne klassificeres hierarkisk ud fra den nævnte klassebetegnelse. Denne gruppering har to formål. For det første viser fordelingen på de tre substantielt interessante grupper i kondenseret form den i manuskriptet omtalte forskydning opad i hierarkiet (ikke mindst når den højere andel ikke-identificerede i 2015 tages i betragtning).

¹ Det er ikke umiddelbart relevant at undersøge de objektive faktoreres sammenhæng med de øvrige subjektive dimensioner i undersøgelsen. Dette skyldes, at spørgsmålene, der måler disse, er formuleret på en sådan måde, at klassebevidste fra forskellige objektive positioner må forventes at give identiske svar, hvorfor der ikke kan forventes at være sammenhænge mellem de objektive variabler og disse mål. Gennemføres analyserne, viser det sig da også, at der ikke er nogen nævneværdige sammenhænge.

Tabel A1. Klasseidentitet grupperet, 1954 og 2015, kolonneprocent.

	1954	2015
Grupperet ¹		
Høj	1,6	8,1***
Mellem	32,8	32,7
Lav	24,8	9,9***
Ved ikke/ønsker ikke at svare/uansvarlige	6,0	5,2
Ikke spurgt	35,0	44,0***
N	1.844	2.001 (vejret)

Note: ¹: De grupperede tal skal sammenlignes med forsigtighed, idet grundlaget for grupperingen varierer let mellem de to undersøgelser. ***: $p < 0,001$. Signifikantest for forskellen mellem 1954 og 2015 er udført som *t*-test. Tabellen viser andelen af respondenterne, der giver et bestemt svar.

For det andet kan den grupperede variabel – i modsætning til den oprindelige variabel med dens mange kategorier – bruges til, i 2015, at undersøge sammenhængen mellem respondenternes objektive sociale positioner og deres klasseidentifikation i denne grove kategorisering. Undersøgelsen er blevet foretaget ved hjælp af multinomial logistisk regression i en model med placeringen i de tre grupper som afhængig og uddannelse, husstandsindkomst, beskæftigelse og besiddelse af såkaldte høj- og lav-risiko formueaktiver (jf. Stubager og Hansen, 2013) samt køn og alder som de uafhængige variabler. Resultaterne, der fremgår af tabel A2 og figur A1, viser teoretisk forventelige mønstre, hvor længerevarende videregående uddannelse, høj husstandsindkomst og beskæftigelse som højere funktionær øger(/sænker) sandsynligheden for identifikation med høj(/lav)-statusgruppen, mens kortere uddannelse (folkeskole, erhvervsfaglig eller kort videregående), lav husstandsindkomst samt ufaglært beskæftigelse øger(/sænker) sandsynligheden for identifikation med lav(/høj)-statusgruppen. Modellen har desuden et tilfredsstillende 'fit', idet McFadden's R^2 er på 0,24.² Selv med en sådan grov kategorisering kan det således påvises, at der er en teoretisk meningsfuld sammenhæng mellem det objektive og subjektive niveau. Dette styrker tiltroen til svarene på spørgsmålene om sidstnævnte, som præsenteres i analysens øvrige dele.

² McFadden's R^2 kan antage værdier fra 0 til 1 og kan fortolkes som en angivelse af, hvor stor en andel af variationen i den afhængige variabel, der kan forklares af de uafhængige variabler.

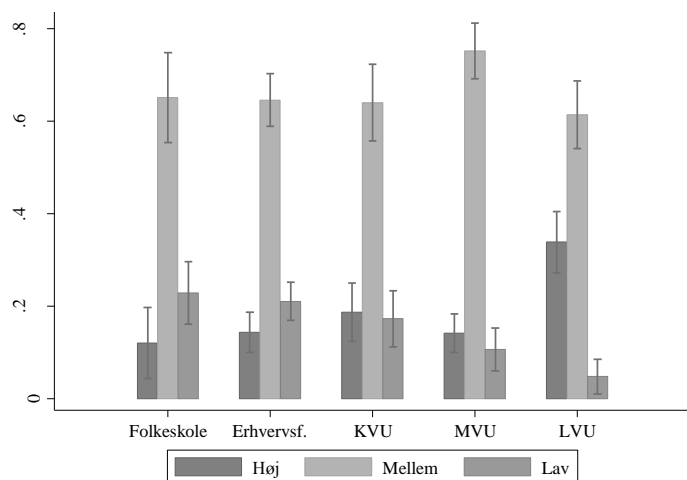
Tabel A2. Objektiv social baggrund og 'klasseidentifikation', 2015. Logistiske regressionskoefficienter, standardfejl og forklaret varians

	Mellem	Lav
Køn	-0.12 (0.21)	0.70* (0.30)
Alder		
1945-59	0.66 (0.48)	1.66** (0.62)
1960-74	0.99* (0.48)	1.98** (0.64)
1975-89	0.39 (0.48)	1.35* (0.64)
1990-97	0.04 (0.53)	0.19 (0.72)
Uddannelse		
Erhvervsfaglig	-0.23 (0.50)	-0.35 (0.55)
Kort videregående	-0.59 (0.52)	-0.97 (0.60)
Mellemlang videregående	-0.13 (0.50)	-1.23* (0.61)
Lang videregående	-1.45** (0.49)	-3.36*** (0.69)
Beskæftigelse		
Højere funktionær	-0.92* (0.47)	-2.24* (0.99)
Lavere funktionær	-0.10 (0.48)	0.41 (0.71)
Faglært arbejder	0.40 (0.66)	0.93 (0.84)
Ufaglært arbejder	1.20 (0.78)	2.38* (0.94)
Uden for arbejdsstyrken	-0.75 (0.57)	0.09 (0.81)
Husstandsindkomst	-0.00*** (0.00)	-0.00*** (0.00)
Lavrisikoaktiver	-0.30 (0.46)	-1.26* (0.60)
Højrisikoaktiver	-0.75 (0.40)	-1.18 (0.63)
Konstant	3.09*** (0.77)	1.93 (1.00)
McFadden's R^2	0.24	

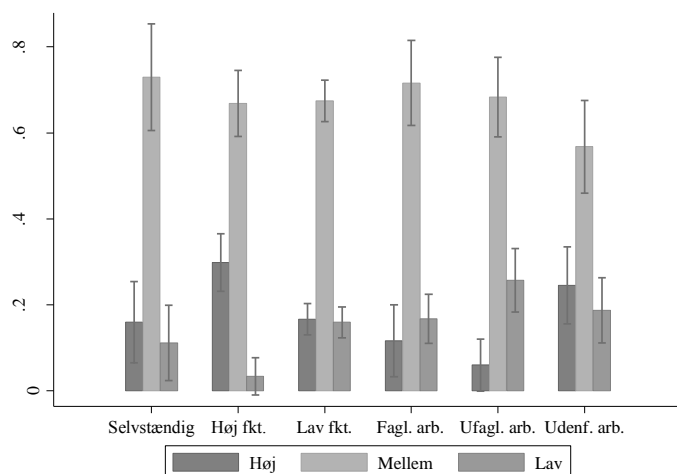
Note: N=941. Den afhængige variabel er den grupperede udgave af selv-identifikationsvariablen fra tabel A1 med kategorien 'høj' som referencekategori. Husstandsindkomst er kodet i 1000'er. Lav- og højrisiko formuevariable er formative indeks, der spænder fra 0 til 1, hvor 0 angiver ingen ejede formueaktiver og 1 angiver tre ejede aktiver (lav: egen bolig, opsparingskonto, sommerhus; høj: udlejningsejendomme, værdipapirer, en virksomhed eller jord). Født før 1944, folkeskole og selvstændig er referencekategorier på hhv. alder, uddannelse og beskæftigelse.

Figur A1. Objektiv social baggrund og 'klasseidentifikation', 2015, forudsagte sandsynligheder.

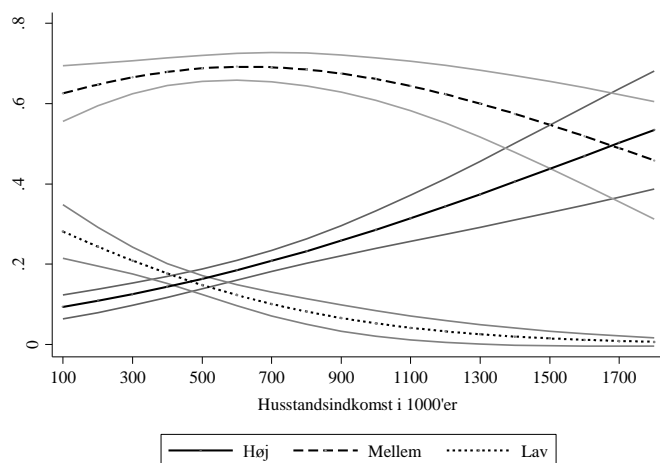
Panel A: Uddannelse



Panel B: Beskæftigelse



Panel C: Husstandsindkomst



Note: Resultaterne i figurene er beregnet på grundlag af en multinomial logistisk regression. Koefficienterne fra modellen fremgår af tabel A2.

3. Oplevede fælles klasseinteresser og klassetilhørsforholdet for nærmeste venner, 2015

Tabel A3. Fælles klasseinteresser, 2015, kolonneprocent.

Mener du, at den samfundsklasse du nævnte, har fællesinteresser over for de øvrige klasser? Hvis "Ja": Hvilke fællesinteresser? (op til to svar kodet)	
Økonomiske	4,4
Politiske	9,8
Livsstmæssige	5,4
Arbejdsrelaterede	1,9
Ved ikke/ønsker ikke at svare	2,9
Ikke spurgt	78,7

Note: N=2.001 (vejet). Oplysningerne om svarene i 1954 er ikke tilgængelige i materialet.

Tabel A4. Klassetilhørsforhold for venner, 2015, kolonneprocent.

Hvilken samfundsklasse ville du anbringe dine nærmeste venner i?	
Overklassen	1,7
Øvre middelklasse	4,8
Middelklassen	52,4
Lavere middelklasse	0,5
Arbejderklassen	8,6
Underklassen	0,4
Indkomstbaseret	1,5
Akademikere	1,9
Stillingsbaseret	0,4
Udsatte grupper	0,4
Rangering i samfundet	6,2
Andet	1,8
Ved ikke/ønsker ikke at svare	19,4

Grupperet	
Høj	11,0
Mellem	56,6
Lav	10,3
Ved ikke/ønsker ikke at svare/uanbringelige	22,1

Note: N=2.001 (vejet). Oplysningerne om svarene i 1954 er ikke tilgængelige i materialet.